

השקת הספר 'הערביסט' – אליהו ששון והמאבק הציוני במרד הערבי

ד"ר ירון רן

קרדיט למרכז למורשת המודיעין (מל"מ) שיזם ואירח את אירוע ההשקה

הספר 'הערביסט', מאת ד"ר ירון רן, מספר את סיפור חייו של אליהו ששון שהיה איש מודיעין, דיפלומט ושר בממשלת ישראל. מסמך זה יסקור בקצרה את פועלו של ששון בשלושת המישורים הללו ואת תרומתו הרבה למדינת ישראל.

איש מודיעין:

- אליהו ששון, יהודי יליד דמשק, הכיר את רזי התרבות הערבית מבית, דיבר ערבית שפת אם ורכש לאורך השנים ידידים מוסלמים ונוצרים מסוריה, לבנון ועיראק, שעתידים היו לתפוס תפקידי הנהגה ועמדות מפתח בארצותיהם. עובדות אלה הובילו את ששון להיות אחד המומחים החשובים ביותר באותו הזמן למזרח התיכון ולמדינות ערב.
- פעילותו של ששון בשנים 1933-1948 בהם עמד בראש המחלקה הערבית של הסוכנות היהודית נחשבת לנכס אסטרטגי חשוב של היישוב היהודי: ששון הצליח לחדור לחוגים הסוגרים של קבלת ההחלטות בעולם הערבי ולהביא משם מידע מודיעיני; הוא קידם את המעקב אחר העיתונות הערבית הגלויה, שהפכה בהמשך ליחידת 'חצב' בחיל המודיעין; הוא ניצל את הקשיים התקציביים במדינות ערב בכדי לגייס את כלי התקשורת בעולם הערבי לטובת התנועה הציונית; הוא הפעיל מערך סוכנים במדינות ערב; והאיץ את בניית מערך ההאזנות של המודיעין העברי, שלימים הפך ליחידה 8200.
- עזרא דנין, מראשי שירות הידיעות של 'ההגנה', שעבד לצד ששון כתב: "אליהו ששון התייצב בפני מלכים ולא הייתה דלת נעולה בפניו. אכן, קשריו עם אישים בעולם הערבי היו לנו מקור חשוב ביותר של מידע מדיני רב ערך, שהעלה את רמת המודיעין הערבי שלנו ממקומית לכללית ומרכזית... אליהו ששון פעל כמעין מרכז מחקר של איש אחד".
- במסגרת המפגש, הוצגה השלשלת האירועים באחת מפגישותיו המרתקות של ששון עם מלך ירדן דאז, עבדאללה הראשון. במהלך מלחמת השחרור נשבו כ-700 ישראלים בידי הלגיון הירדני באזור ירושלים וששון קיבל על עצמו מבן גוריון את המשימה להחזירם. ששון ביחד עם משה דיין, שהיה אז מפקד חזית ירושלים, נסעו לרבת עמון להיפגש עם המלך. במהלך הפגישה, שארכה כשלוש שעות, לא הזכיר ששון את עניין השבויים גם כאשר דיין הפציר בו להעלות את הנושא. בתום הארוחה, חיבק המלך את ששון כאשר האחרון שם את ידו באבנט המלך. פעולה זו מייצגת מנהג האשמי שמשמעו "יש לי בקשה אליך", ולאור האינטימיות הזו הוא חייב להיענות בחיוב. בתגובה, עבדאללה מבקש מששון "בקש את האפשרי, אל תבקש את הבלתי אפשרי". ששון מציין בפני המלך כי בלאו הכי שבויי המלחמה ישתחררו בהמשך, ולכן מדוע לא כבר עכשיו. המלך נענה בחיוב והשבויים הוחזרו לארץ. יום לאחר שובם נפתחו באופן רשמי שיחות המשא ומתן עם ירדן של שביתת הנשק.

היכרותו המעמיקה והאינטימית של ששון עם התרבות הערבית והאישים העומדים בראשה אפשרו לו למלא את המשימה שהטיל עליו בן גוריון בהצלחה מרובה.

דיפלומט:

- עם קום המדינה רתם ששון את כישוריו לשירות החוץ של המדינה. תחילה, היה ששון חבר במשלחת האומות המאוחדות. לאחר מכן, שימש כמנהל מחלקת המזרח התיכון במזרח החוץ והשתתף בשיחות להשגת הסכמי שביתת הנשק בתום מלחמת העצמאות עם מצרים ולבנון. בנוסף, ששון עמד בראש המשלחת לוועידת לוזאן ב-1949. בתחילת שנות ה-50 מונה ששון להיות הציר הישראלי הראשון בטורקיה, בזכות אותה היכרות מעמיקה עם התרבות והעולם הערבי. לאחר מכן, כיהן כשגריר ישראל באיטליה ובשווייץ.
- בבסיס תפיסתו והתנהלותו, גם ברמה הדיפלומטית, ששון לא ראה סתירה בין היותו יהודי וציוני לבין תמיכה בלאומית הערבית, משום שלטענתו ניתן לפשר בין השתיים. הרעיון בו דגל ששון נשאר מוטיב קבוע גם כיום – פתרון אזורי. כלומר, יש להסתכל על "העוגה השלמה", קרי העולם הערבי, ולא רק על "פרוסה" ספציפית, קרי ישראל והפלסטינים.
- בפן ההסברה, אליהו ששון כתב רבות לעיתונים ערביים, בעיקר במהלך המאבק במרד הערבי. הוא ראה בהסברה נדבך חשוב וביקר את המדיניות של התנועה הציונית שאיננה משקיעה בתחום זה בעולם הערבי.

מדינאי:

- ב-1961 נקרא ששון על ידי בן גוריון לשוב לארץ משליחותו הדיפלומטית ולהצטרף לשולחן הממשלה כשר הדואר. לאחר מכן, כיהן כשר המשטרה תחת לוי אשכול ולאחר מכן גולדה מאיר. ששון לקח חלק בוועדות חוץ וביטחון, בוועדת הפנים ובוועדת העבודה.

מסלול חייו של אליהו ששון מציג איש אשכולות שהחל דרכו בעשייה מודיעינית ענפה, דרך ייצוגה של מדינת ישראל כדיפלומט ולבסוף כנציג ציבור בממשלת ישראל. הצלחותיו של ששון בשלושת המישורים: המודיעיני, הדיפלומטי והמדיני, מבוססות על ההיכרות המעמיקה של ששון עם החברה והעולם הערבי ועל האמונה כי באמצעותה ניתן להגיע לעמק השווה. כפי שהוצג בסרט שהפיק המל"מ, אליהו ששון הינו "איש שלא פחד מהשלום".